

A Külügyi Hírszerző Központ létrehozása Romániában, 1978

Szervezettörténeti vázlat

A Securitate vezetőségében 1978 márciusának elején végrehajtott változtatások, amely során a román titkosszolgálat élére egy MI-n (Belügyminisztérium) kívüli ember, Tudor Postelnicu, a DIE (Külügyi Hírszerző Főigazgatóság) esetében pedig az MI Kollégiumának egyik embere, Alexandru Dănescu került, közrejátszottak Ion Mihai Pacepa tábornok szökésében.¹ Az 1978 nyarán (július 28-án) küldetésben az NSZK-ban tartózkodó Ion Mihai Pacepa felvette a kapcsolatot a CIA-nak a bonni amerikai nagykövetséghez tartozó képviselőivel, és politikai menedékjogot kért az Egyesült Államoktól, ahol aztán több olyan műveletbe is bevonták, melyek a volt szovjet tömb ellen irányultak.²

Ennek a lépésnek a hatásai meghatározták a román kémiszolgálat 80-as évekbeli alakulását. Ahogy azt látni fogjuk, az MI-ben ezután elindított vizsgálat nyomán sokakat helyeztek tartalékos állományba, vagy éppenséggel ítélték el. Átalakították a szervezeti felépítést és a személyi állomány összetételét. Ebből kifolyólag szükségesnek tartjuk, legalábbis ami a struktúrák szintjét illeti, az összehasonlítást azzal az időszakkal, amikor Ion Mihai Pacepa állt a román kémiszolgálat élén. A tanulmányban a hírszerző struktúrákat, a vezetőket, valamint az 1989 decemberéig végrehajtott műveleteket mutatjuk be, bár hangsúlyozni kell, hogy rendkívül korlátozottan lehet levéltári forrásokhoz hozzáférni.

Pacepa tábornok szökése, illetve annak hatása, ahogy arról a kor nem hivatalos köreiből beszéltek, károsabb volt, mint az előző évben bekövetkezett romániai földrengés. Az esemény valódi földrengést okozott az állam központi struktúráiban, ami a DIE-t, az MI-t, a Külügyminisztériumot és a Külkereskedelmi Minisztériumot érintette a leginkább, és ugyanakkor itt került sor a legnagyobb személyzeti átszervezésekre is.

Nicolae Ceaușescu alapos vizsgálatot rendelt el, mely – többek között – Románia fő kémiszolgálatának lefejezéséhez vezetett. A részben megvalósított lépések ezek voltak: a DIE alapjaitól történő újjászervezése új néven, Ion Mihai Pacepa tábornok alárendeltjeinek és munkatársainak leszerelése, nyugdíjaztatása, vagy áthelyezése az MI más egységeibe, azon tisztek többségének hazarendelése, akik diplomáciai fedéssel dolgoztak Nyugaton, és akikről azt gyanították, hogy a szökevény ismerte őket. Bár számuk nem volt olyan nagy, mint ahogy azt híresztelték, egyes illegális tisztek, akiket kölcsönzött identitással telepítettek külföldre, és akik nem rendelkeztek diplomáciai védelemmel, hazatértek, elhagyva családjukat, és lemondva a román kémiszolgálat számára fontos intézményekben megszerzett pozícióikról. Még azon informátorok egy részét is hazahozták, akikről azt feltételezték, hogy a DIE volt helyettes vezetője ismeri őket.

Így semmisítették meg egy igazgatóság két évtizednyi erőfeszítését, melynek célja emberek kiképzése, fedőtörténetek gyártása és értékes információkat szerezni képes ügynökhálózat kialakítása volt. Ion Mihai Pacepa szökése kétségtelenül nemcsak az elnöki párra mért csapást, de a DIE személyzetére is, ami nemcsak a karrierjükre, hanem a személyes egzisztenciájukra is kihatott. A DIE vezetőségéhez tartozó tábornokokat két hónapig csaknem börtönszerű körülmények között tartották, és ezen idő alatt több száz oldalt töltöttek meg a vallomásaikkal. A vizsgálóbizottság ezekből próbált választ találni arra a kérdésre, amely mindenkinben feltolult, a Ceaușescu családot is beleértve: „Hogyan volt képes Pacepa árulóvá válni?”³

A volt belügyminisztériumi államtitkár „árulása” körülményeinek kivizsgálására 1978. augusztus közepén létrehoztak egy négyfős bizottságot, melynek tagjai Iulian Vlad és Emil Macri tábornokok, valamint Vasile Gheorghe és Ion Moț ezredesek voltak. Ez a bizottság 1980 tavaszáig működött, és több mint 500 securitatis tiszte hallgattak meg, akik az 1956–1978 közötti időszakban érintkezésbe kerültek a román kémiszolgálattal, vagy annak keretében tevékenykedtek.

A több mint 2500 jelentésben, melyek terjedelme a 10 000 oldalt is meghaladja,⁴ részletesen bemutatnak egy sor Securitate-műveletet, melyekre a pártszervek engedélyével vagy anélkül került sor. Ezenkívül a bizottság által meghallgatottak vallomásaiból kiderül, hogy Ion Mihai Pacepa – Nicolae Doicaruval együtt – volt az, aki több mint egy évtizeden keresztül eltérítette a Securitatét a külföldi céljaitól, elterjesztve a korrupciót a biztonsági apparátuson belül, egyes párt- és állami hivatalosságok körében, kompromittálva a román diplomácia egy részét, ezzel hozzájárulva Románia külföldi megítélésének romlásához.⁵

Ma, amikor részben hozzáférhetünk ezekhez a CNSAS archívumában megtalálható dokumentumokhoz, mégis úgy gondoljuk, hogy hiba lenne teljes mértékben elfogadni „igaz” voltukat; a vizsgálat alatt álló tisztek jelentései és vallomásai közül több a félelem, a gyanakvás és a bizalmatlanság légkörében született. A tapasztalt tisztekből álló vizsgálóbizottság célja Ion Mihai Pacepa tábornok esetleges kémhálózatainak vagy összekötő ügynökeinek a feltárása volt. Akkor úgy gondolták, hogy általános összeesküvésről van szó, melyben számos főtiszt vett részt a román kémiszolgálat élén. Ezért aztán a vallomások és a jelentések a bizalmatlanság, fenyegetések és különféle nyomásgyakorlások hatására születtek.⁶

Figyelembe kell venni, hogy a Securitate tisztjei által aláírt összes jelentésből a bizottság csak azokat tartotta meg, melyek a DIE működésére nézve voltak terhelőek, melyek kihágásokban és törvénytörésekben nyilvánultak meg. Az ilyen jellegű adatokat nem tartalmazó vallomásokat szubjektíveknek minősítették és megsemmisítették.⁷ A vizsgálat alatt állók egy része, akiknek nem volt tudomásuk negatív jellegű információkról a DIE vezetőségének működését illetően, igyekeztek megfelelni a vizsgálóbizottság elvárásainak, „hallomásból vagy a munkatársak pletykáiból” vett tettekről és eseményekről számolva be, melyek egy része kitalált volt.⁸ Mindezeknek arra az egész önkényes és korrupciós légkörre kellett rámutatniuk, ami lehetővé tette Pacepa tábornok szökését.

A vizsgálóbizottság e vallomások alapján arra a következtetésre jutott, hogy az „áruló” nem hagyott hátra ügynöki hálózatot vagy hírszerző sejteket. Ezt követően a bűnösöket keresték, látszólag azonosították a Pacepa tettehez vezető okokat, és megoldásokat kerestek a külföldi hírszerző hálózat még megmaradt részének megóvására. Ennek érdekében több száz káder- és ügynöki anyagot vizsgáltak át, hogy kiderítsék, mennyire sebezhetőek, és lojálisak-e a Securitatéhoz.

Ezzel egyidejűleg a DSS (Állambiztonsági Főigazgatóság) vezetője, Tudor Postelnicu leváltotta a hírszerző és elhárító szervek azon vezető tisztségviselőit, akik kapcsolatban álltak Pacepával, vagy ő ismerte őket. Következésképpen visszahívták a fedett tisztek többségét Románia washingtoni nagykövetségéről, a New York-i, londoni, párizsi és római konzulátusokról, valamint az NDK-ból, Japánból és Latin-Amerikából. Magát a belügyminisztert, Teodor Coman is leváltották, és Vâlcea megyei főtitkárrá nevezték ki. Az idegenforgalmi miniszteri tisztségéből is leváltott volt DIE-vezetőt, Nicolae Doicaru egy Bukarest környéki IAS-ba (Állami Mezőgazdasági Vállalat) küldték, Grigore Răduică⁹ tábornok, belügyminiszter-helyettes pedig közigazgatási tisztségbe került át. A hírszerzés élére, miniszterhelyettesi beosztásban, a fővárosi propagandáért felelős egykori titkárát, Romus Dimát nevezték ki. Eugen Luchian tábornokot, aki közel állt Pacepához, letartóztatták, bíróság elé állították és 8 év börtönre ítélték titkos dokumentumok birtoklásáért.¹⁰ Gheorghe Toader tábornokot, aki Ion Mihai Pacepa barátja és

munkatársa volt, lefokozták és az Állami Levéltár dokumentumrestaurálási szolgálatához helyezték át.¹¹

További számos kádert, főtisztet szereltek le, mert azt gyanították, hogy Pacepa ismerheti és leleplezheti őket. De a legdrámaibb az a félelem volt, ami eluralkodott a Securitate apparátusában és ami áterjedt a pártapparátusra is. Bármilyen eltérést a parancsoktól és az utasításoktól „a párt politikai irányvonalával ellentétesnek” minősítettek.¹² Ionel Gal tábornok, ezen időszak koronatanúja szerint, a feszültség és a bizalmatlanság légköre uralkodott az egész DSS-apparátus és a Belügyminisztérium, a hadsereg káderei és a tisztségviselők között.¹³

Az ezzel a témával kapcsolatos referenciamű (melynek Mihai Pelin a szerzője¹⁴) és egy egész sor visszaemlékezés azt a hatást emeli ki, amit Pacepa „árulása” nemcsak a politikai rezsimre, hanem főleg a román kémiszolgálatra gyakorolt. Kétségtelen, a károk súlyosak voltak, főleg egyes tisztek és hírszerző hálózatuk egy jelentős részének a lelepleződése miatt. A DIE által alkalmazott munkamódszerek felfedése (a tisztek és az ügynökhálózat kapcsolattartási, fedési rendszerei, a toborzási módszerek, a javadalmazás stb.) komoly gondokat okozott a CIE későbbi működésében. Voltak esetek, amikor elkötelezett informátorok megtagadták a további együttműködést, a szökés pillanatában folyamatban lévő gazdasági, kereskedelmi vagy diplomáciai lépéseket pedig felfüggesztettek vagy lefűjtak a partnerek egy részének eltűnése miatt.

De mindezek mégsem jelentették a román kémiszolgálat végét,¹⁵ melyet e szökés után egy léket kapott hajóhoz hasonlítottak. A vizsgálatok lezárása után újabb vezetőségi központot alakítottak ki olyan feladatokkal, amely hasonlított a Doicaru–Pacepa kettős idejében létezethez. Nicolae Pleșiță, aki a vizsgálatok lezárásakor, 1980-ban átvette a CIE vezetését, azt mondta, hogy a Nicolae Ceaușescu és Tudor Postelnicu által vezetett vizsgálóbizottság által a román kémiszolgálatnak okozott károk nagyobbak voltak, mint amikkel Pacepa szökése járt. Azt is mondta, hogy ő nem tett egyebet, csak leállította a DIE maradványainak lerombolását, és azt kérte, hogy hagyják dolgozni a kémiszolgálatban még megmaradt tiszteket. „*Már nincs időnk várni és ellenőrizni*”, idézte fel Pleșiță, ami érthető, hiszen Románia 1979 után jelentős hanyatlásnak indult, amit jelentős részben felerősítettek a legfőbb parancsnok tettei és nyilatkozatai.¹⁶

A valóság azért egy kicsit más. Pacepa tette és az azt követő vizsgálat egyik csapást mérte a másik után a román kémiszolgálatra. A tragédia azzal folytatódott, hogy egy pártkádert, Romus Dimát nevezték ki a CIE élére. Neki kellett volna újra sínre tennie a szervezetet, de hozzá nem értése és mindenféle külső beavatkozások miatt kudarcot vallott.¹⁷ A szervezet újraindítását várták attól, hogy Pleșițăt nevezték ki a Băneasa utcai intézmény élére. Bár Pleșiță az interjúiban arról próbál meggyőzni bennünket, hogy jelentős mértékben hozzájárult ehhez, úgy véljük, hogy a román hírszerzés 1989 decemberéig nem tért teljesen magához.

A Külügyi Hírszerző Főigazgatóságot (DIE) átszervezték, és Külügyi Hírszerző Központ (CIE) lett belőle. A szervezet kódjelét UM 0920-ról UM 0544-re változtatták. Mihai Pelin szerint a román kémiszolgálat új cégtábla alatti tevékenysége egy 22 emberből álló maggal indult, akiről némi bizonyossággal tudni lehetett, hogy nem lepleződtek le, az apparátus többi része pedig a DIE-n belüli helyzetnél némileg szerényebb méretekben alakult újra. Oly módon változtatták meg a műveleti terveket és hírigényeket, hogy fel lehessen mérni, mennyit árult el Pacepa.¹⁸ Nicolae Pleșiță a nyilvános megszólalásaiban azt hangsúlyozta, hogy e folyamat teljes költsége „sokkal kisebb volt”, mint amekkorára azt a vizsgálóbizottság tagjai becsülték, vagy amennyit Mihai Pelin és azok állítanak, akik az 1978 nyarán bekövetkezett eseményről írtak.

Ahogy az a CIE 80-as évekbeli szervezeti átalakításból kiderül, a DIE helyettes vezetője 1978. júliusi szökésének hatását lassacskán mérsékeltek, e szerv műveletei és céljai azonban 1989-ig változatlanok maradtak, leszámítva a szükségesnek bizonyult

kádercseréket.¹⁹ A CIE-t, akárcsak a DIE-t, bevonták más minisztériumok hatáskörébe tartozó ügyek megoldásába (gazdasági szerződések megkötése, részvétel kereskedelmi tranzakciókban, műszaki berendezések, más javak vagy értéktárgyak beszerzése), így a 70-es évekhez hasonlóan a szakminisztériumok igazi versenytársává vált.

A román kémiszolgálat szervezeti struktúrája 1978-ban

Az egyik, a DIE 1972–1978 közötti szervezeti struktúrájára nézve releváns dokumentumot Mihai Pelin tette közzé a román kémiszolgálatról 1997-ben megjelent könyvének zárójegyzeteiben.²⁰ A szerző kutatói alapossággal áttanulmányozta a Belügyminisztérium által az 1978–1980-as időszakban (a Pacepa-ügyben) végrehajtott vizsgálat összes kötetét, megtalálva a nyugatnémet kémiszolgálatok egyik terjedelmes és *A román hírszerző szolgálatok* címet viselő összefoglalóját, melyet a híres Mihai Caraman szerzett meg egy ausztriai forrástól, és amelyet éppen Pacepa tábornok szökése előtt, 1978. július 21-én fordítottak és gépeltek le. A dokumentum részletesen bemutatja a DIE szervezetét és működését, valamint néhány nevet az igazgatóság akkori vezetőségéből, ami azt sugallja, hogy az információ nagyon magas bukaresti körökből származott. Ezenkívül egy sor megjegyzést tartalmaz a román és a szocialista tömb többi (különösen a szovjet) szolgálatai közötti kapcsolatokról, valamint a román állam különböző állambiztonsági szervei közötti rendkívül hűvös kapcsolatokról (a DIE kapcsolata a DIA-val, a Hadsereg Hírszerző Igazgatósággal és a DSS-szel, az Állambiztonsági Főigazgatósággal).

Az említett dokumentum szerint Nicolae Ceaușescu személyes érdeklődést mutatott a DIE átszervezése iránt, meghatározva a cselekvési irányokat és szoros kapcsolatot alakítva ki a párt és a román kémiszolgálat felső vezetése között.

Ma már olvasható a RSZK (Románia Szocialista Köztársaság) Államtanácsának a DIE szervezetére vonatkozó 363/1973. június 23. sz. rendelete,²¹ amelyet *rendkívüli jelentőségű szigorúan titkos* minősítése miatt nem tették közzé a hivatalos közlönyben, hanem csak a DIE vezetősége kapta meg. Ennek rendelkezései teljes mértékben összhangban vannak a Mihai Pelin által közzétett dokumentummal.

A DIE 1973 nyarától kezdve három osztályból (*Európa, Más régiók, Elhárítás-emigráció*), négy független csoportból, egy káderek kiképzésével és továbbképzésével foglalkozó központból és néhány kiegészítő egységből (Személyzeti és Oktatási Brigád, Szervezési-Mozgósítási, Ellenőrzési Részleg, „F”-részleg és az Operatív Nyilvántartási, Titkársági Részleg) állt.²² A katonákból és polgári alkalmazottakból álló állomány 2578 fős volt, akikhez 500 külügyi információkkal foglalkozó különleges referens társult még.²³

- I. Osztály – *Európa* (V-1): Gheorghe Toader ezredes vezette, és két csoportra osztották: *Germán és északi országok; Mediterrán országok*. E térség legfontosabb rezidentúrái közül Londonnak, Párizsnak és Kölnnek elsőbbsége volt az emigráció befolyásolására irányuló tervekben vagy az ipari kémkedésben.
- II. Osztály – *Egyéb régiók* (V-2): Gheorghe Marcu vezérőrnagy vezette, és három csoportra volt osztva: *Észak-Amerika-Latin-Amerika, Ausztrália és Afrika, Közel-Kelet*. Az amerikai térségben lévő kémrezidentúrák elsődlegesen műszaki-tudományos területeken törekedtek információszerzésre (különösen az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában), valamint a román emigránsok közösségének helyzetét tanulmányozták. Az AEÁ-Latin-Amerika brigád vezetője, Aurel Florea ezredes támogatta román rezidentúrák létrehozását Kanadában és Ausztráliában, hogy ellenőrzés alatt tartsák az ezen országokban lévő

román közösségeket, új ügynököket szervezzenek be, és likvidálják a volt legionáriusokat.

- III. Osztály – *Emigráció és Kémkedés* (V-3): Gheorghe Bolânu vezérőrnagy vezette, és három csoportból állt: *Emigráció, Külföldi elhárítás és Kódolt kapcsolatok a diplomáciai missziókkal*. Az első brigád a PNJ (Nemzeti Parasztpárt), a PNL (Nemzeti Liberális Párt) és a Vasgárda Nyugat-Európába emigrált volt tagjainak tevékenységét kísérte figyelemmel, hogy semlegesítsék a bukaresti politikai rezsim elleni lépéseiket. Az *Elhárítási* csoport védte a külföldi román diplomáciai, kereskedelmi és kulturális képviselőket bármely ellenséges kémszolgálat hírszerzési célú beszivárgásától. A harmadik csoport a Bukarest és az ország diplomáciai képviselői közötti kommunikációt biztosította.

A kikülönített csoportok közül az *Illegális* egységet vagy U brigád (X különleges műveletek) tekintették a legfontosabbnak, holott ennek tevékenysége távolról sem elégítette ki a román kémszolgálat vezetőségének elvárásait, de Nicolae Ceaușescuét sem, aki személyesen kérte az ilyen irányú tevékenység fokozását.

A DIE ezen szervezeti részéhez tartozó egységek között volt egy, melynek feladata volt azon tisztek felkutatása és likvidálása, akik Nyugatra szöktek, vagy küldetésük végén megtagadták a hazatérést. Misszióba indulása előtt minden DIE-tisztnak bemutatott egy sor fényképet az üldözött személyekről („árulók” DIE-tisztek), és a külföldi lakcímük kiderítését kérték tőlük. Amennyiben sikerült azonosítani a címüket, a szolgálat megpróbálta diszkrét módszerekkel hazahozni őket. Az ehhez a szolgálathoz tartozó, Cornel Rizu ezredes által vezetett tisztek, csúcsszintű engedély birtokában, különféle eszközöket használtak a küldetések teljesítéséhez.

Egy másik fontos, Gheorghe Morjan ezredes által vezetett egység a nagyjából 250, zömmel mérnökökből vagy felsőfokú végzettségű műszaki káderekből álló *Műszaki-tudományos* csoport volt. Feladatuk volt az információk megszerzése és azok elemzése. Legtöbbjük munkájához a Külkereskedelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium vagy más minisztériumok nyújtottak fedést. Megemlítendő, hogy ennek az egységnek szabadalmak, licenstek, különféle gazdasági és műszaki jellegű információk (például a műholdépítésről, az atomenergia termeléséről és felhasználásáról, a nehésvíz előállításáról stb.) megszerzése volt a feladata.

A fentebb említett igazgatóságok által szállított jelentések és feljegyzések egy része az *Információellenőrzési, -elemzési és -felhasználási egység*hez került, melyet Nicolae Cotigă ezredes vezetett, és melynek feladata a többi egység hírszerzési anyagainak a feldolgozása és terítése volt. A 30 elemző által készített jelentések és elemzések a párt és a kormány vezetősége elé kerültek és nyugati politikai, gazdasági és katonai információkat tartalmaztak.²⁴

A káderek felkészítésével és fedésével a Kiképzési és továbbképzési központ, valamint a *Személyzeti és oktatási egység* foglalkozott, melynek kis létszámú, öt tisztből álló csapatát Nicolae Ceaușescu ezredesi rangú testvére vezette, aki a tévedéseket elkerülendő, a Nicolae Călin nevet vette fel.

A DIE összes központi egységét egy sor kiegészítő egység segítette a munkájában: a Mozgósítási, Ellenőrzési, Különleges Vizsgálati és Belső Pénzügyi Ellenőrzési Részleg; a műszaki profilú F Részleg; valamint az Operatív Nyilvántartási és Titkársági Részleg.²⁵

A DIE-n belüli visszaélések elkerülése érdekében (ami végül csak elméletben valósult meg) 1973 nyarán létrehoztak egy felügyeleti szolgálatot, mely átvette a (Neagu Cosma tábornok által vezetett) Elhárítási Igazgatóság feladatait, és a tisztek erkölcsi és anyagi helyzetét, családi gondjait, a feladatuk gyakorlása során esetleg elkövetett visszaéléseit

stb. kíséerte figyelemmel. Minden jelentős struktúrához hozzárendeltek egy-egy, az adott terület figyelésével megbízott felügyelőt, aki jelentéseket készített annak vezetőjének. Ebből aztán számos lehetőség adódott a legtöbb szabálytalanság elleplezésére, melyekre Pacepa tábornok szökéséig a DIE-ben sor került.

A Mihai Caraman tábornok által megszerzett összefoglaló szerint a DIE-n belül volt egy dezinformációs szolgálat is, melynek tevékenysége a nemzeti és területi jellegű kérdésekre összpontosított, és ezzel párhuzamosan a román diaszpóra azon vezetőinek a semlegesítésére is, akik ellenségesen viszonyultak a bukaresti rezsimhez. Valójában a CSS elnöke, Ion Stănescu kérésére ezt a szolgálatot 1968-ban elkülönített egységként, de a CSS struktúrájához tartozó szolgálatként hozták létre, míg személyzetét a DIE-ből irányították át. E szervezet felállításában Mihai Bozianu vezérőrnagyé, a DGIE (*Külügyi Hírszerzési Főigazgatóság*) hivatásos tisztjéé volt az érdem, aki 1967–1968-ban az Oktatási Iroda vezetője volt.²⁶

Tehát szervezeti struktúraként a DIE *de iure* és *de facto* önálló, a Securitate többi részétől független intézmény volt, melynek tevékenységeit közvetlenül a legfőbb parancsnok felügyelte, aki egyben a román kémiszolgálat műveleti irányainak jelentős részét is meghatározta.

Pacepa tábornok szökésének hatása jól mérhető volt a DIE vezetőségéhez tartozó káderek kényszerű lecserélésében és a tevékenységi körök átszervezésében. Tekintettel arra, hogy a feladatok ugyanazok maradtak, az új struktúrák hatáskörei az 1978-at megelőző időszakéhoz hasonlóak voltak.

Ennek megfelelően a CIE *Szervezeti és működési keretszabályzatában*, melyet Nicolae Ceaușescu 1978. október 2-án fogadott el, már az 1. cikkelyben az szerepelt, hogy a fő feladat titkos információk megszerzése „az ország különféle külföldi államok, szervezetek vagy személyek által végrehajtott ellenséges tevékenységekkel szembeni megvédele céljából”, valamint a műszaki-tudományos területeken történt felfedezésekre vonatkozó információk begyűjtése, különösen az új technológiák területén. A CIE egész tevékenysége az RKP KB vezetése alatt állt, a feladatok végrehajtását pedig rendszeresen jelenteni kellett a legfelsőbb vezetésnek (2. cikkely).

Ugyanakkor a CIE a DSS szerves részét képezte, és közvetlenül a DSS vezetőjének volt alárendelve (3. cikkely). A CIE vezetője a belügyminiszter helyettese volt, a CIE-vezető helyettese pedig államtitkári tisztséggel is rendelkezett a BM-ben, és felelt az operatív ügyekért (19. cikkely).

A CIE tevékenysége a „konspirációs szabályok és a forradalmi éberség szigorú betartásával” zajlott. A CIE-dolgozók munkájának a „Román Kommunista Párt és a Románia Szocialista Köztársaság iránti teljes mértékű elkötelezettség” jegyében kellett állnia, és „lelkes hazafiságnak”, „kommunista odaadásnak”, „magas fokú forradalmi szellemnek”, „határozottságnak és harciasságnak”, „áldozatvállalási szellemnek” kellett jellemeznie.

A CIE-ben dolgozóknak erkölcsi, politikai és szakmai szempontból a legmagasabb szintű követelményeknek kellett megfelelniük és mindnyájuknak „bátorságot, merészséget, kitartást és kezdeményezőképeséget” kellett tanúsítaniuk „a parancsok példás végrehajtásában”.

A működési szabályzat szerint a CIE fő feladatai közé tartozott a politikai, gazdasági, műszaki-tudományos és katonai jellegű titkos információk gyűjtése. Különös figyelmet fordítottak a műszaki-tudományos adatok, dokumentációk és a titkos technológiák megszerzésére; ezek hazai illetékes szerveknek történő átadása pedig a származási források konspirálásával történt. Másik fontos feladat volt az emigráción belüli hírszerzési tevékenység, hogy megismerjék és kivédjék „a fasiszta, legionárius csoportosulások,

magyar irredenta elemek és a külföldi ellenséges propagandaközpontok által a román állam érdekeinek aláásására kifejtett tevékenységeket". Ugyanakkor a CIE foglalkozott a nemzeti örökséghez tartozó történelmi jellegű dokumentumok és a muzeális értékű tárgyak külföldről történő visszaszerzésével is.

További fontos feladatok:

- diplomáciai futárszolgálat biztosítása;
- saját káderek kiválogatása, ellenőrzése, felkészítése, továbbképzése és beosztása;
- saját káderek és létesítmények konspirativitásának biztosítása;
- alárendelt egységek ellátása és felszerelése a belügyminiszter által elfogadott belső bevételi és kiadási terv alapján.

A CIE-ben teljesen megváltoztatták a régi DIE osztályokra, csoportokra és részlegekre osztott szervezeti rendjét.²⁷

1978. október 1-től kezdve a román kémiszolgálat teljes szervezete több egységből állt, melyeket független osztályokba és részlegekbe csoportosítottak, az alábbi felosztás szerint:

- I. Osztály – Európa: öt részlegből állt, és politikai, gazdasági, műszaki-tudományos és katonai információk megszerzését biztosította a fő európai kapitalista országokból. Katonai kódja UM 0199 volt.
- II. Osztály – Észak-Amerika és Dél-Amerika: három részlegből állt, és politikai, gazdasági, műszaki-tudományos, katonai információk megszerzését biztosította a fő észak- és dél-amerikai államokból. Katonai kódja UM 0201 volt.
- III. Osztály – Afrika és Ázsia: négy részlegből állt, és politikai, gazdasági, műszaki-tudományos, katonai információk megszerzését biztosította a fő ázsiai és afrikai, nem-szocialista országokból. Katonai kódja UM 0208 volt.
- IV. Osztály – Emigráció: öt részlegből és két csoportból állt, a hírszerzési és megelőzési tevékenységet végezte a román és más nemzetiségű emigráció körében. Hírszerzési tevékenységet folytatott azért, hogy a román emigrációban Romániához lojális álláspontot alakítson ki, a külföldre menekült románok körében szervezeteket és egyesületeket hozott létre, kiadványokat adott ki, egyházi tanácsok létrehozását kezdeményezte a román templomok környezetében, és más olyan tevékenységeket végzett, melyekkel az emigrációt a román állam érdekeinek külföldi képviselőjére kívánta rávenni. Ennek a részlegnek kimondottan az volt a feladata, hogy megismerje és megghiúsítsa a magyar emigráció szervezeteinek, egyesületeinek és köreinek Románia ellen irányuló tevékenységét. Ugyanakkor felhatalmazása volt arra, hogy hírszerzési tevékenységgel a származási ország iránti lojalitást alakítson ki a Romániából távozott szászok, svábok, zsidók és görögök körében, valamint hogy megghiúsítsa ezek ellenséges akcióit, ha szükséges. Katonai jelzése UM 0225 volt.
- V. Osztály – Konzulátusok, diplomáciai futárok, őrzés: három részlegből állt, a nagykövetségek őrzésével és biztonságával, a diplomáciai futárszolgálattal, a külföldön dolgozó káderek vízumaival és útlevelekkel foglalkozott. Katonai jelzése UM 0277 volt.
- VI. Osztály – Káderek és oktatás: három részlegből: a káderek képzési és továbbképzési központjából, valamint egy, a káderek kiválasztásával,

ellenőrzésével, felkészítésével, továbbképzésével és beosztásával foglalkozó csoportból állt. Katonai jelzése UM 0279 volt.

- I. Független részleg – „Információk felhasználása – dokumentáció”: két csoportból állt, melyek az információk elemzésével, ellenőrzésével és felhasználásával, illetve a specifikus dokumentálással foglalkozott. Ebben a részlegben készültek az RSZK elnökének szánt összefoglalók és tájékoztató feljegyzések. Katonai jelzése UM 0282 volt.
- II. Független részleg – Tárgyi, pénzügyi és egészségügyi ellátás: tartalmazott egy csoportot a vagyoni, valuta- és öröklési kérdésekre, biztosította a tárgyi, pénzügyi és egészségügyi ellátást (bérek, a szükséges műszaki felszerelés, fegyverzet, lőszer, szállítóeszközök, a CIE-létesítmények őrzése, az egységhez tartozó káderek és családtagjaik egészségügyi ellátása). Katonai jelzése UM 0297 volt.
- III. Független Részleg – Operatív technika: a külföldi hírszerző munkához szükséges operatív technika létrehozásával és módosításával foglalkozott. Továbbá végrehajtotta az operatív technikai és a laboratóriumi fénykép- és filmmunkákat, kinyitotta és lezárta a diplomáciai futárpostát. Katonai jelzése UM 0301 volt.
- IV. Független Részleg – Operatív nyilvántartás: az operatív nyilvántartással és a titkársági feladatokkal foglalkozott. Katonai jelzése UM 0503 volt.²⁸

Az I–III. részlegek feladata volt titkos információkat szerezni a hozzájuk tartozó területeken a román állam számára fontos fő nemzetközi eseményekről, ugyanakkor műszaki-tudományos jellegű titkos dokumentációkat is a nemzetgazdaság számára.

Az I., II. és IV. részlegek specifikus eszközökkel és módszerekkel küldtek ki hivatásos állományúakat és ügynököket műveletre, és telepítették őket illegálisan a kijelölt térségekben és létesítményekben, fedőtörténeteket és más módszereket használva.

Ezen osztályok és részlegek mellett működtek, az előbbiektől függetlenül, a konspirált egységek is:

- UM 0101 (Európában elhelyezett illegális tisztek);
- UM 0102 (Amerikában elhelyezett tisztek);
- UM 0103 (emigráció, kisebbségek, felekezetek megfigyelése, kémelhárítása, műszaki-tudományos felszerelések), ez a három egység valójában a volt DGIE illegális egységének, az U brigádnak voltak az utódai;
- UM 0107 (ICE Dunărea Külkereskedelmi vállalat);
- UM 0107/AVS (Titkos valutabeszerezés);
- UM 0517 (megyei C.T. telefonlehallgatás);²⁹
- UM 0525 (Rejtjelezés). 1989 decemberében az egységet Gheorghe Radu vezérőrnagy vezette, akit 1984-ben neveztek ki ennek az egységnek az élére. Az egységben 412 tiszt, 15 mérnök-tiszt, 32 tiszthelyettes, 16 polgári alkalmazott dolgozott.³⁰
- UM 0544/R (felszámolások).³¹

A régi DIE-vel ellentétben a CIE-ben a korábbi részlegek elnevezését is megváltoztatták, így a szolgálatot részlegre, az irodát pedig kollektívára keresztelték.

A CIE élén álló, de a külföldön küldetésben tartózkodó káderek felügyeletére és ellenőrzésére a belügyminiszter 1117/1978. 09. 25. sz. utasításával létrehozták az UM 0195 – CIE Ellenőrzési és Különleges Vizsgálati Részlege (S.C. 195) nevű egységet, melynek elsősorban az volt a feladata, hogy a román hírszerző apparátuson belül megakadályozza az árulásokat.³² 1989 decemberében Ioan Moț vezérőrnagy volt ennek az egységnek a parancsnoka. 1979. augusztus 21-én léptették elő tábornokká, miután

tagja volt a Pacepa tábornok Egyesült Államokba szökését kivizsgáló bizottságnak. Ebben az egységben 386 tiszt, 5 távközlésre és operatív technikára szakosodott tiszt, 42 tiszthelyettes és 18 polgári alkalmazott dolgozott.

Pleșiță mandátuma

Nicolae Doicaru leváltása és Ion Mihai Pacepa tábornok szökése után két olyan szereplő fordult meg a DIE/CIE élén, akiknek semmi közük nem volt ezen egység tevékenységéhez: Alexandru Dănescu altábornagy (1978. március 8. – 1978. október 14.) és Romus Dima, aki a Belügyminisztérium államtitkára és a CIE vezetője volt (1978. október 15. – 1980. szeptember 1.). Ez előbbi addig az BM-en belül, a miniszter helyetteseként az adminisztratív részleggel és a termelési egységekkel foglalkozott, a második pedig pártaktivista volt, aki a propagandáért volt felelős fővárosi szinten. Így hát amikor a Nicolae Pleșițăt, a Securitate – belügyekért felelős – karriertisztjét nevezték ki a CIE élére, a román kémvizsgáló káderei megkönnyebbülten sóhajtottak fel, rátermett és felelősségteljes vezetésben reménykedtek. De a valóság rácsúszott elvárásaikra, Pleșiță ugyanis mindezt nem tudta megtestesíteni az egyre nehezebb bel- és külpolitikai környezetben, melyben a CIE-nek tevékenykednie kellett.

A belügyminiszter helyetteseként és a CIE vezetőjeként Nicolae Pleșiță igazgatósága (1980. április 22. – 1984. december 1.) a román kémvizsgáló életében bukásokkal és dezertálásokkal teli időszak volt. Ezt Pleșiță kémtevékenységgel kapcsolatos szakmai hiányosságai és vezetési stílusa rovására írták: mindenben meg akart felelni főnökeinek, Postelnicunak vagy éppen Ceaușescunak. Utóbbi téren tökéletes a kontinuitás a DIE korábbi vezetőségének magatartásával. Ezáltal megsértették a hírszerző vizgálat és a politikai vezetés közötti kapcsolat egyik arany szabályát: Alexandre de Marenches gróf, aki a 80-as években volt a francia kémvizgálat főnöke, minden adandó alkalommal arra figyelmeztette elnökét, hogy „nem szolgálhat és nem tetszhet egyszerre”.³³ Márpedig Nicolae Pleșiță mindkettővel próbálkozott, ami végül a bukásához vezetett.

Pleșiță fő érdeme, mint fentebb már rámutattam, továbbra is az volt, hogy részben újra talpra állította a román kémvizgálatot intézményi szempontból és a CIE szakképzett állományal történő ellátását illetően is.

De tevékenységének árnyoldalai mellett nem lehet elmenni. Egyetlen idegen nyelvet sem ismerve (ami jelentős hátrány ezen a területen) és a Securitate főnökei által az 50-es években alkalmazottak erőszakos munkamódszer híveként Pleșiță nemcsak az általa vezetett intézményről, hanem a bukaresti rezsimről külföldön kialakult képen is jelentős mértékben rontott.

A CIE-nek számos kudarc volt a „Pleșiță-korszakban”. 1980 novemberében Románia bécsi nagykövetségének egyik rejtjelezője, Florian Rotaru megszökött a nagykövetség titkos dokumentumainak egy jelentős részével, és az NSZK-ban kért menedéket. Később a dokumentumokkal együtt átadták a CIA-nak. 1983 januárjában egy francia bíróság Traian Muntean, számítógép-szakértő technikust két év börtönre ítélte kémkedés miatt. Hat hónappal később a 37 éves, francia állampolgárságú Mihai Manolét a francia DST letartóztatta egy dieppe-i építőcégnél folytatott ipari kémkedés vádjával. 1983 augusztusában három román diplomatát és a brüsszeli román nagykövetség egyik tisztviselőjét utasították ki Belgiumból NATO elleni kémkedés vádjával.

1984 márciusában Románia bonni nagykövetségének főrejtjelezője feladta magát a nyugatnémet hatóságoknak. Constantin Constantinescu CIE-tisztről van szó, aki azt állította, hogy leleplez öt román diplomatát, akik Carlost, a „Sakált” segítették néhány merényletben: Dan Mihoc (39 éves, Románia bonni nagykövetségének második titkára) Carlosszal együtt levélbomba merényleteket szervezett meg Paul Goma, Șerban Orescu és Nicolae Penescu ellen. Constantin Ciobanuról (40 éves, Románia bonni

nagykövetségének alkalmazottja) azt nyilatkozta, hogy több merényletet is kitervelt, köztük az Emil Georgescu, a Szabad Európa rádió román részlegének igazgatója ellenit.

Ion Constantinról, aki 38 évesen Románia bonni nagykövetségének harmadik titkára volt, azt állította, hogy részt vett a Szabad Európa Rádiónál elkövetett merényletben, ő szállította a robbanóanyagot Carlosnak. Ioan Luput (44 éves, Románia bonni nagykövetségének első titkára, Ceaușescu hivatalos tolmácsa) azzal vádolta, hogy részt vett egy román emigráns elrablásában, majd meggyilkolásában. Constantinescunak ezek a leleplezései, valamint a német BND információi vezettek el öt román „diplomata” NSZK-ból való kiutasításához.

Pleșiță az 1990 utáni állásfoglalásaiban „idiótaságnak” minősítette azokat a vádakat, melyek szerint a bukaresti hatóságok 1981 februárjában utasítást adtak a Szabad Európa rádió müncheni székháza elleni bombamerényletre, és állítólag finanszírozták is volna: „Idiótaság ilyesmit elhinni, tekintettel arra, hogy nekem évente 1,5 millió dolláros költségvetésem volt, míg a Szabad Európa 80 milliót kapott az amerikaiaktól.”³⁴

Egy másik problémás ügy Matei Pavel Haiducu illegális tiszt esete volt. Ő egy 50-es évekbeli MAI-tiszt fia volt, és még a Doicaru–Pacepa kettős idejében szervezték be és készítették fel arra, hogy bejusson egyes fontos franciaországi létesítményekbe. A román sajtó egyes forrásai szerint M. P. Haiducunak a CIE diszkrét támogatásával meg kellett szereznie a francia állampolgárságot, majd Dél-Afrikában kellett volna letelepednie francia üzletemberként, és ott kellett volna akcióba lépnie a CIE-től kapott utasításoknak megfelelően.

Haiducu 1982. január 13-án arra kapott utasítást, hogy Párizsban likvidálja Paul Goma és Virgil Tănase írókat. Ehhez Haiducu otthonról, a CIE-től kapott egy mérget, mely italba öntve infarktust okoz, természetes halál látszatát keltve. Megemlítjük, hogy a Párizsban 1977. november 20-án letelepedő Paul Goma folytatta az írást, és Ceaușescu-rezsim elleni interjúkat adott a Szabad Európának, a BBC-nek és az Ici Paris-nak. Virgil Tănase szintén olyan száműzött író volt, aki a kommentárjaival zavarta Ceaușescut.

Haiducu úgy döntött, hogy megszökik, 1984-ben, az események után pedig könyvet írt *J'ai refuse de tuer* (Megtagadtam a gyilkolást) címmel, mely a párizsi Plon kiadónál jelent meg. Könyvében felfedte, hogy a két száműzött román meggyilkolására vonatkozó parancs Nicolae Pleșițătól érkezett, és nem Ceaușescutól. Röviddel később Haiducu megjelent a francia tévében, és kijelentette, hogy Románia párizsi nagykövete, Dumitru Aninoiu és a sajtóattasé, Ion Badea a CIE ügynökei.³⁵

Ez komolyan megtépázza Ceaușescu imázsát, aki immár a disszidensek gyilkosaként jelent meg a nemzetközi közvélemény szemében, miként Todor Zsivkov (akinek nevét a Markov-üggyel és a „bolgár esernyővel” hozták kapcsolatba). François Mitterand indokoltnak látta lemondani a Romániába tervezett hivatalos látogatását.³⁶

A Haiducu-ügy volt Pleșiță utolsó szakmai kudarca. 1984. november 29-én leváltották és a grădișteai Securitate-iskolába helyezték át, és ott is maradt egészen 1989 decemberéig.

Aristotel Stamatoiu és a CIE vége

A CIE élén Nicolae Pleșițăt váltó Aristotel Stamatoiu más típusú tiszt volt, aki felsőfokú gazdasági végzettséggel és széles körű elhárítási tapasztalattal rendelkezett.³⁷

Az 1929. október 6-án, a Gorj megyei Scoarța községben született Stamatoiu Zsilvásárhelyen (Tg. Jiu) fejezte be a középiskolát (1949), majd kijárta a bukaresti

Gazdaságtudományi és Tervezési Intézet Kereskedelmi és Szövetkezeti Karát (1949–1952).

Az egyetem elvégzése után rövid ideig tervező a Centrocoopnál (Fogyasztási Szövetkezetek Szövetsége), hogy aztán elhárító tisztként alkalmazták a Gazdasági Elhárítási Igazgatóságon (1953–1962), 1959-ben párttag lett, és előrehaladt a katonai karrierjében: szolgálatvezető-helyettes (1962) és szolgálatvezető (1963–1967) az Elhárítási Igazgatóságon; 1967-ben átveszi a III. Igazgatóság helyettes vezetői tisztségét (1967–1973), majd a BM Elhárítási Főigazgatóságához tartozó szervezet vezetője (1973–1974). Ezt követően az igazgatóság vezetőjének helyettese lett (1974–1979) és miután előlépteték vezérőrnaggyá (1979. augusztus 21.), kinevezik a III. (Elhárítási) Igazgatóság igazgatójává (1979–1982). 1984. augusztus 23-án altábornaggyá léptetik elő, közben már az BM államtitkára és a CIE-vezető helyettese is (1982–1984). 1984 végén kinevezik a CIE élére és a belügyminiszter helyettesévé (1984. november 30. – 1990. január 6.).³⁸

A CIE-nek (UM 0544) 1989 decemberében 715 tiszt, 36 távközlésre és operatív technikára szakosodott tiszt, 197 tiszthelyettes és 111 polgári alkalmazott volt a tagja.

A román kémszolgálat tevékenységét a 80-as évek második felében az az elképzelés befolyásolta jelentősen, mely szerint a Securitate-tiszt „egy különleges területen tevékenykedő aktivista”, a hírszerző tisztek felkészítésében pedig egyre nagyobb arányt kaptak a politikai-ideológiai és a katonai anyagok. Ez rendkívüli módon befolyásolta – a szokásos augusztus 23-i előléptetések teljes hiánya miatt is – egyre lehangoltabb káderek hangulatát, jelentős elégedetlenséget váltva ki körükben. A politikai kiképzők beavatkozása a parancsnoklásba és a szakmai tevékenységbe, valamint azok a kísérletek, melyekkel a káderek jutalmazása terén befolyásolni akarták a parancsnokokat, tovább fokozták az elégedetlenséget a CIE-alkalmazottak körében.³⁹

A CIE műveletei nem korlátozódtak csak a tájékoztató, elemzési és előrejelzési funkciókra, hanem egy sor politikai rendőrségi akciót hajtottak végre a diaszpórában élő román közösségek ellen. Különös hangsúlyt helyeztek a Nyugaton végzett propagandára (személyi kultusz, az elnöki házaspár könyveinek kiadása). Az ország belpolitikai helyzetének megromlása közepette a CIE-t, mint Pleșiță mandátuma alatt, bevonták egy sor megtorló akcióba bizonyos száműzetésben lévő csoportosulások és személyek ellen, ami még jobban kompromittálta a kommunista rezsimeket, fokozva az ország nemzetközi elszigeteltségét.

Stamatoiu igazgatósága egybeesik a különleges valutabeszerzést végző AVS-egység tevékenységének fokozásával, hogy különféle közvetítési feladatokból valutában jussanak hozzá bizonyos összegekhez, amiből a Román Külkereskedelmi Banknál nyitott titkos számlákat töltötték fel. Ezek az AVS által feltöltött számlák, egyes vélemények szerint, a Securitate bizonyos gazdasági vagy más természetű külföldi akcióinak finanszírozására szolgáltak, mint például a rezsimek egyes „disszidenseinek” és az úgynevezett „kísérteteknek”, a legendásított identitású ügynököknek az elhelyezésére. Valójában ezeket a rezsimek a nagy beruházások finanszírozására használta, vagy arra, hogy minél többet visszafizessen az ország adósságából.

A korparancs eredményeként nőtt annak a CIE ernyője alatt álló egységnek a jelentősége, mely kizárólag gazdasági tevékenységet folytatott: ez a Duna Külkereskedelmi Vállalat (ICE Dunărea) volt, amelyet 1989-ben Constantin Gavril ezredes vezetett.

Az ICE Dunărea 1982-es létrehozásának ötlete – volt beosztottai állítása szerint – Stamatoiu tábornoktól származott, aki akkoriban Nicolae Pleșiță helyettese volt. Ő lett az új vállalat első vezérigazgatója is, mert rendelkezett ismeretekkel ezen a területen (a Gazdaságtudományi és Tervezési Intézet végzettjeként), de tapasztalattal is a DSS

Elhárítási Igazgatójának volt vezetőjeként, melynek szervezetében volt egy különleges részleg (Külkereskedelmi Független Szolgálat – SICE), mely a külkereskedelemben biztosította az elhárítási tevékenységet.

A CIE majdani vezetője felfigyelt arra, hogy a saját apparátus által szerzett és a Külkereskedelmi Minisztériumnak (MCE) átadott információk nem mindig vezettek eredményre, és ha fel is használták azokat, a bevételek eltűntek az állami költségvetés „fekete lyukában”. Következésképpen az ICE Dunărea feladata az volt, hogy saját számlájára végezzen exporttevékenységet, egyes esetekben pedig alku tárgyát képező díjért információkkal lássa el a külkereskedelmi vállalatokat.⁴⁰

Másrészről Pleșiță a 90-es évek végén azt állította, hogy az ICE Dunărea létrehozásának ötlete állítólag Ceaușescutól származott, akit arról tájékoztatták, hogy számos korrupciós eset fordul elő a román külkereskedelmi cégek alkalmazottai körében: *„Csináljatok egy külkereskedelmi céget, hogy példát mutassatok ezeknek, hogyan lehet kenőpénz nélkül külkereskedelmet folytatni!”* – mondta.⁴¹

E vállalat céljával kapcsolatban Pleșiță elismerte, hogy a valutaszerzés volt a feladata, azon túl, amit a külkereskedelmi cégek megszerezhettek.⁴² Az így szerzett bevételek egy külön alapba kerültek, melyet kizárólag Románia küladósságának visszafizetésére és stratégiai beruházásokra használtak fel.

Ez a CIE-nek alárendelt vállalat az MCE-nek is alá volt rendelve, melynek kereskedelmi-statisztikai jelentéseket kellett továbbítani, akárcsak a többi ilyen típusú vállalatnak. Az volt a különbség, hogy az ICE Dunărea a külügyi hírszerzési apparátus közvetlen támogatását bírta a külkereskedelemben kevésbé jellemző tevékenységek („háromszögelési műveletek [swich-ek], áruk eredetének módosítása, a külföldi partnerek hírszerzési akciókkal való rábírása a magasabb román exportárak elfogadására, bizonyos kiegészítő anyagok ingyenes megszerzése a nemzeti termelés számára, az áruk aktív és passzív tökéletesítése”⁴³) elvégzésére.

Az ICE Dunărea nem importált semmilyen árut, ami pedig az exportot illeti, az agrár-élelmiszeripari termékek és fegyverzet kivételével bármilyen művelet engedélyezett volt számára.

De más megoldások is voltak, melyeknek a CIE közvetítésével valutabevételhez juttatták a céget:

- német etnikumúak és zsidók emigrálási engedélyei a Románia, NSZK és Izrael közötti titkos megállapodások alapján;⁴⁴
- bizonyos emigrált volt román állampolgárok örökségének átvétele, akiknek csak idehaza voltak rokonaik, az örökösök pedig lejben kapták meg a részüket;
- az egyes külföldi kereskedelmi partnerek által a román külkereskedelmi vállalatoktól kért kizárólagossági díjak egy részének visszaszerzése;
- kényes árukkal foglalkozó külföldi kereskedőkre kivetett „áthaladási díjak”;
- egyes nemzeti örökséghez tartozó javak hazahozatala.⁴⁵

Az ICE Dunărea által nyolc év alatt szerzett nagyjából 8 milliárd dollárt elsősorban Románia küladósságának visszafizetésére használták fel. A valutaszerzési számlákra gyűjtött valuta, ami sokkal kisebb mértékű volt, mint amennyit az ICE Dunărea kereskedelmi műveleteiből szereztek, szintén ugyanazt a célt szolgálta, csak egy kis részét tartották meg az BM szükségleteire.

Ami az ICE Dunărea alkalmazottait illeti, a CIE veteránjai arról biztosítanak bennünket, hogy nem voltak feltétlenül hivatásos kémek, ellenkezőleg: külkereskedelmi szakértők, közgazdászok, mérnökök és diplomás, szakmailag felkészült műszakiak.⁴⁶

Ahogy azt fentebb említettem, az ICE Dunăreában 1989-ben 115 tiszt, 10 tiszthelyettes és 12 polgári alkalmazott dolgozott. Az ezen egység tevékenységébe bevont tisztek legnagyobb része kereskedelmi fedésben dolgozott Nyugaton, a kommunista rezsim számos ügyletét irányítva.

Ezáltal egyre jobban megerősítették nemcsak a CIE, hanem az egész Securitate gazdasági (elsősorban kereskedelmi) ügyekkel foglalkozó területeit, az intézményi technológiák lemásolásával és átvételével vagy a titkosszolgálatokra jellemző „különleges technika” gyártásával mind aktívabb szerepet vállalva kereskedelmi és termelési akciókban. A Securitate a különleges operatív technikát a saját szükségleteinek fedezésére használta, vagy sikeresen kereskedett vele a szocialista tömbön belül, vagy ázsiai és afrikai országokkal.

Ezen valutaszerzési tevékenységek mértékéről Iulian Vlad, a DSS volt vezetője 1990 tavaszán azt állította: *„Sok kárt okozott a biztonsági munkának, az intézmény hírnevének és még az ország hírnevének is az az úgynevezett valutabeszerzési tevékenység, melyet elsődlegesen az UM 0544 és az UM 195 külföldi egységek, valamint a belföldi Securitate UM 0650-je végzett. Azonkívül, hogy a kérdéses összegek a legtöbbször csak egy töredékét képezték az áruk eladási árának, és az állam mindenképpen hozzájutott volna tisztességes tárgyalások útján is, a Securitate tisztjeinek mindenféle, nem kevészer kompromittáló kombinációkba kellett bocsátkozniuk külföldiekkel, és nem lehetett biztonságosan ellenőrizni a tevékenységüket és a valutát. Ugyanilyen rossz volt az is, hogy a kérdéses egységeket jelentősen eltérítették azoktól a feladatoktól, melyekre létrehozták őket, és amelyek hasznosak voltak az ország számára. Minden kísérletem ellenére, hogy kiiktassam ezt a feladatot a Securitate tevékenységéből, vagy legalább jelentősen visszaszorítsam, nem sikerült. Ellenkezőleg, [Tudor] Postelnicu azt elsődleges feladattá változtatta, melynek végrehajtásában az egész apparátusnak részt kellett vennie.”⁴⁷*

Az 1989. végi események nyomán az államhatalom új szerve, a Nemzeti Megmentési Front Tanácsának (CFSN) határozatával 1989. december 30-án feloszlatták a Securitatét és implicit módon a CIE-t, a román hírszerzés állománya pedig ideiglenesen a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe került.

A CFSN 1990. február 8-i 111. sz. határozatával (a Külügyi Hírszerző Szolgálat ezen a napon emlékezik meg a megalakulásáról) a külügyi hírszerzés területén tevékenykedő autonóm közigazgatási struktúráként létrehozták a SIE-t.

A SSI-t (a királyi korszak Különleges Hírszerző Szolgálat) megöröklő kommunista hírszerzés – függetlenül attól, hogy I. Igazgatóság, DGIE, DIE, CIE volt a neve – utolsó évtizede egy csúcshintű áruházzal kezdődött. Ez az esemény az intézmény teljes tevékenységére, szervezetére, de személyzeti politikájára is rányomta a bélyegét. Az 1989. decemberi, távolról sem dicsőséges vége teljes mértékben összhangban volt az egész Securitate végével: intézményként eltűnt, a káderek többsége pedig a Honvédelmi Minisztérium szervezetében lelt menedéket, később pedig a posztdecemberi román állam valamennyi hírszerző struktúrájában.

¹ Ionel Gal tábornok az emlékirataiban ismerteti a román hírszerzés élén végrehajtott változtatások kontextusát, a hangulatot és Ion Mihai Pacepa tábornok szökésének lehetséges okát: a káderforgást és egy őt közvetlenül érintő lehetséges vizsgálatot. Lásd Gal, 2001–2002/I: 165.

² Țăranu, 2007a: 15–20.

³ Cosma, é. n.: 135–139.

⁴ Részben megtalálhatók az ACNSAS-nál. Dokumentációs Fond, 3447. sz. dosszié.

⁵ Țăranu, 2007b: 79–87.

⁶ Gal, 2001–2002/I: 201.

⁷ Uo.

⁸ Uo.

⁹ Grigore Răduică, a belügyminiszter első helyettese (1968–1974), a RKP KB (Román Kommunista Párt Központi Bizottsága – CC al PCR) Pártgazdasági részlegének helyettes vezetője (1974–1977).

¹⁰ Eugen Luchian, a MAI-val (Belügyminisztérium) és a MAPN-val (Honvédelmi Minisztérium) foglalkozó osztályvezető a Minisztertanács Főtáncosán (1958–1977), a Minisztertanács elnöke, Ion Gheorghe Maurer államtanácsosa. Eugen Luchian négy évet Nagenyedén töltött, egy cellában Gheorghe Calciu Dumitreascával, és 1985 karácsonyán engedték ki. 2007-ben hunyt el. Eugen Luchian Ion Mihai Pacepával (1990 után) folytatott levelezéséből kiderül, hogy állítólag egy (még kiadatlan) emlékirat szerzője, melyben az utóbbi szökésével kapcsolatos összefüggések is szerepelnek. A két tábornok nagyon közeli, viszonyban volt, sőt családi szálak is összefűzték őket. Eugen Luchian a *Vörös horizontok* egyetlen pozitív szereplője. Lásd Țăranu, 2010: 83–100.

¹¹ Gal, 2001–2002/I: 149.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Pelin, 1997.

¹⁵ A kémtevékenységet a DIA-n (Katonai Hírszerző Igazgatóság) keresztül folytatták és fokozták, mely kibővítette hatáskörét és engedélyt kapott a katonai attaséi létszám növelésére. Megemlítendő, hogy Pacepa szökéséig a két struktúra közötti rendkívüli rivalizálás kizárólag összeütközésekhez vezetett, és lehetőséget adott a DIA-műveletek visszaszorítására. Lásd Cosma, é. n.: 139.

¹⁶ Patrichi, 2001: 21.

¹⁷ Zărnescu, 2014: 21.

¹⁸ Pelin, 1997: 253.

¹⁹ A DIE tényleges megszüntetésére és a CIE megjelenését követő helyzetre utalva Mihai Pelin megjegyezte: „*A Bătești utcai intézmény rossz szokásai nem tűntek el, az egyik fő célkitűzése 1989 decemberéig továbbra is a valuta utáni hajszá maradt. A valutás ügyletek pedig újra beindították a korrupciót és az árulások láncolatát melyek a kommunista rezsim utolsó pillanatáig fennmaradt.*” Uo. 253.

²⁰ Uo. 386.

²¹ Buchet, 2011: 80–87.; lásd még Banu, 2010: 118–128.

²² Uo. 122.

²³ Ami azt az állítást illeti, hogy Daniel Dăianu „saját kérésére” távozott a Külügyi Hírszerző Főigazgatóságából, Pacepa a Hotnews.ro-nak adott interjújában kijelentette: „*Amikor távoztam Romániából, ő volt a DIE-n belüli 2708 beosztottam egyike.*” www.hotnews.ro. Egy újságban (Ziua, 2007) ugyancsak Pacepa nyilatkozta: „*1978 júliusában, amikor szakítottam a DIE-vel, a szervezetnek 2780 fedett és 500 teljesen fedett tisztje volt. Más szóval Románia minden 7000. állampolgára a hírszerzés fedett tisztje volt.*” Lehetett ez a legfontosabb érve annak a tételnek, mely szerint „*a DIE volt Románia külpolitikájának, külkereskedelmi és tudományos-technikai tevékenységének centruma, ugyanúgy, ahogy a belügyekben a Securitate.*” Lásd még Banu, 2010: 125.

²⁴ Țăranu, 2008: 135–161.

²⁵ Banu, 2010: 122.

²⁶ ACNSAS, Dokumentációs Fond, 3447. dosszié 6. köt., 77–89. Lásd még Ilinca–Bejenaru, 2011: 137–157.

²⁷ ACNSAS, SIE Fond, S 271. dosszié, 1. l.

²⁸ ACNSAS, SIE Fond, S 269. dosszié, 1–5. l.

²⁹ ACNSAS, SIE Fond, S 270. dosszié, 2. l.

³⁰ Oprea, 2004: 53–56.

³¹ Deletant, 1998: 345.

³² ACNSAS, SIE Fond, S 268 dosszié, 1. l.

³³ Olteanu, 2008: 47.

³⁴ Dan, 2005; lásd még: <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1223828-securistul-terorist.htm>

³⁵ Ezt az ügyet a legjobban Liviu Tofan írja le: Tofan, 2009: 345–354.

³⁶ Chiciuc, 2008.

³⁷ A CIE új vezetőjéről különbözőképpen vélekedtek a beosztottak. Egyikük, Cornel Nemetzi, aki könyvet írt a román kémiszolgálat helyzetének 80-as és 90-es évekbeli alakulásáról, úgy vélekedett, hogy: „*Stamatouinak bosszantó és idegesítő stílusa volt a végrehajtandó küldetések és általában véve a munkával kapcsolatos ügyek megbeszélése során. Sohasem tűrte, hogy olyan érvet hozzanak fel vele szemben, mely ellentétes lenne azzal, amit gondol vagy mond, az igazság egyedüli birtokosának tartotta magát, amiben radikálisan különbözött Pleșițătól, aki – az igazság tisztázása érdekében – akár az ellenkezést is elfogadta, és nem volt haragtartó.*” Lásd Nemetzi, 2013: 303.

³⁸ Membrii, 2004: 541.

³⁹ Dragomir, 2008: 294–305.

⁴⁰ Dumitru, 2014: 51.

-
- ⁴¹ Patrichi, 2001: 235.
⁴² Banu, 2013: 114.
⁴³ Dumitru, 2014: 52.
⁴⁴ Dobre–Banu–Banu–Stancu, 2011.
⁴⁵ Dumitru, 2014: 52.
⁴⁶ Uo.
⁴⁷ Troncotă, 2003: 243.

Levéltári források

ACNSAS (Securitate Levéltárait Vizsgáló Országos Kollégium Levéltár)

Dokumentációs Fond

SIE Fond

Nyomtatásban megjelent források

Dobre (szerk.), 2004

Florica Dobre: *Membrii C.C. al P.C.R. 1945–1989. Dicționar.* (Az RKP KB tagjai. 1945–1989. Lexikon). CNSAS, Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareș, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa. Bukarest, Editura Enciclopedică.

Sajtó

Chiciuc, 2008

Paula Mihailov Chiciuc: Ștefan Andrei: „În anii ’80, Franța a fost cel mai mare dușman al lui Ceaușescu!” (Ștefan Andrei: „A 80-as években Franciaország volt Ceaușescu legnagyobb ellensége!”) *Jurnalul Național*, január 24.

Dan, 2005

Raluca Dan: *Securistul terorist.* (A terrorista szekus.) *Evenimentul zilei*, június 16.

Ziua 2007

Ziua, 3891. sz., március 28.

Internetes oktatási anyagok, cikkek

www.hotnews.ro

(utolsó letöltés ideje 2007. szeptember 27.)

<http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1223828-securistul-terorist.htm>

(utolsó letöltés ideje 2007. szeptember 27.)

Hivatkozott irodalom

Banu, 2010

Florian Banu: *Înființarea Departamentului de Informații Externe – de la memorialistică la document. (A Külügyi Hírszerző Főigazgatóság létrehozása – az emlékiratoktól a dokumentumokig.) Caietele CNSAS, 1 (5).*

Banu, 2013

Florian Banu: *Capitaliștii avant la lettre. Securitatea și operațiunile valutare speciale din anii '80. (Korai kapitalisták. A Securitate és a különleges valutaműveletek a 80-as években.) Caietele CNSAS, 7–8.*

Buchet, 2011

Constantin Buchet: *România, frontul informațiilor și sfârșitul Războiului Rece (1980–1989). (România, az információk frontja és a hidegháború vége). Craiova, Sitech Kiadó.*

Cosma, é. n.

Neagu Cosma: *Cum a fost posibil? Cârțița Pacepa. (Hogyan volt lehetséges? Pacepa, a vakondok). Bukarest, Paco Kiadó.*

Deletant, 1998

Dennis Deletant: *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și dizidență în România anilor 1965–1989. (Ceaușescu és a Securitate. Kényszerítés és disszidálás az 1965–1989-es évek Romániájában.) Bukarest, Humanitas Kiadó.*

Dobre–Banu–Banu–Stancu, 2011

Florica Dobre – Florian Banu – Luminița Banu – Laura Stancu: *Acțiunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962–1989). (A „Visszaszerzés”-művelet. A Securitate és a romániai németek emigrálása.) Bukarest, Enciklopédia Kiadó.*

Dragomir, 2008

Gheorghe Dragomir: *Recviem pentru spioni. (Rekviem a kémekért.) Bukarest, Editura România în lume.*

Dumitru, 2014

Petre D. Dumitru: *Desecretizarea arhivelor I.C.E. „Dunărea”. Un fals mister. (Az ICE Dunărea-archívum titkosításának feloldása. Egy hamis rejtély.) Periscop, 3. sz.*

Ilinca–Bejenaru, 2011

Alina Ilina – Liviu Bejenaru: *Regizorii de culise. Șefii Serviciului „D” (dezinformare) din cadrul Securității. (A kulisszák mögötti irányítók. A Securitate D [dezinformáció] Szolgálatának vezetői.) Caietele CNSAS, 7–8. sz.*

Gal, 2001–2002

Ionel Gal: *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965–1989. (Ésszerűség és megtorlás a Belügyminisztériumban.) Iași, Do-minoR Kiadó.*

Nemetzi, 2013

Cornel Nemetzi: *Ultimul curier ilegal. Memoriile unui spion român.* (Az utolsó illegális futár. Egy román kém emlékiratai.) Baia Mare, Marist Kiadó.

Olteanu, 2008

C. Olteanu: Un senior al serviciilor de informații se destăinuie. (A hírszerző szolgálatok egyik vezetőjének vallomásai.) *Periscop*, 4. sz.

Oprea, 2004

Marius Oprea: *Moștenitorii Securității.* (A Securitate örököse.) Bukarest, Humanitas Kiadó.

Țăranu, 2007a

Liviu Țăranu: I. M. Pacepa, ultimele zile în DGIE. (I. M. Pacepa, Külügyi Hírszerző Főigazgatóságnál töltött utolsó napok.) *Magazin Istoric*, XLI. évfolyam, 3. (480.) sz.

Țăranu, 2007b

Liviu Țăranu: *Un ministru de Externe controversat: Ștefan Andrei.* (Egy vitatott külügyminiszter: Ștefan Andrei.) *Cetatea Bihariei*, II. sorozat, 2. sz.

Țăranu, 2008

Liviu Țăranu: *Evoluția Direcției de Informații Externe și defectorii din spionajul românesc.* (A Külügyi Hírszerző Igazgatóság fejlődése és a román kémiszolgálat szökevényei.) *Caietele CNSAS*, I. évf., 1. sz.

Țăranu, 2010

Liviu Țăranu: O figură din umbra politicii românești: generalul Eugen Luchian. (A román politika árnyékos részének alakja: Eugen Luchian tábornok.) *Caietele CNSAS*, 1 (5).

Tofan, 2009

Liviu Tofan: *Cazul „Hernu” și „Afacerea Tănase-Haiducu” – conexiuni surprinzătoare.* (A Hernu- és a Tănase-Haiducu-ügy – meglepő összefüggések.) *Caietele CNSAS*, 2 (4).

Troncotă, 2003

Cristian Troncotă: *Duplicarii. O istorie a serviciilor de informații și securitate ale regimului comunist din România. 1965–1989.* (Kétszínűek. A romániai kommunista rezsim hírszerzési és biztonsági szolgálatainak története.) Bukarest, Elion Kiadó.

Patrichi, 2001

Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999–ianuarie 2001. (A nép füle és szeme. Beszélgetések Nicolae Pleșiță tábornokkal. Viorel Patrichi által 1999 áprilisa és 2001 januárja között lejegyzett párbeszéd.) Bukarest, Lumea Kiadó.

Pelin, 1997

Mihai Pelin: *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955–1980.* (A román kémiszolgálat kulisszatitkai. DIE. 1955–1980.) Bukarest, Evenimentul Românesc Kiadó.

Zărnescu, 2014

Andrei Zărnescu: Arginții trădării. (Az árulás ezüstpénzei.) *Periscop*, 3. sz.

Fordította: Bandi István